

ÜLESTÕUSMISAJA TEINE PÜHAPÄEV AD 2021

Lk 24:36–49 (Sk 8:12–13; Ap 13:23–33)

36 Aga kui nad seda kõike rääkisid, seisis Jeesus ise nende keskel ja ütles neile: «Rahu olgu teile!»

37 Aga nemad kokkusid ja löid kartma, arvates end vaimu nägevat.

38 Ent Tema ütles neile: «Miks te olete nii kohkunud ja miks sellised kahtlused tõusevad teie südames?»

39 Vaadake mu käsi ja mu jalgu, et see olen mina ise! Puudutage mind kätega ja vaadake, sest vaimul ei ole ju liha ega luid, nõnda nagu te minul näete olevat!»

40 Ja seda öeldes näitas Jeesus neile oma käsi ja jalgu.

41 Aga kui nad rõõmu pärast ikka veel ei uskunud ja imestasid, ütles Ta neile: «Kas teil on siin mingit söögipoolist?»

42 Nemad panid Ta ette tüki küpsetatud kala¹,

43 ja Jeesus võttis ja sõi nende silma all.

44 Siis ütles Jeesus neile: «Need on mu sõnad, mis ma teile rääkisin, kui ma olin alles teiega, et kõik peab täide minema, mis Moosese Seaduses ja Prohvetites ja Psalmides minu kohta on kirjutatud.»

45 Siis Ta avas nende mõistuse kirjadest aru saama

46 ja ütles neile: «Nõnda on kirjutatud, et Messias pidi kannatama ja kolmandal päeval üles tõusma surnuist.

47 Ja Tema nimel peab kuulutatama meelesparandust pattude andeksandmiseks kõigi rahvaste seas, alates Jeruusalemmast.

48 Teie olete nende asjade tunnistajad.

49 Ja vaata, mina läkitan teie üle oma Isa töötuse. Teie aga viibige selles linnas, kuni teid rüütatakse väga kõrgelt!»

Sissejuhatus

Kiriku pärimuse järgi on kolmanda evangeeliumi autoriks arst Luukas, kes oli sündinud Antiookias paganlike vanemate lapsena². Kuigi vahel on arvatud, et Luukas võis juba varasemalt kuuluda Jeesuse laiemasse õpilasteringi (nn seitsmekümne hulka), on kirikuisad valdavalt veendunud, et temast sai kristlane Pauluse kuulutustöö

---

¹ Paljudes käsikirjades lisatakse: καὶ ἀπὸ μελισσίου κηρίου – «ja [tüki] meekärjest». 1739. aasta Piiblis: «ja kerje-met».

² Seda, et tegemist oli sünni poolest paganaga, võib järeldada apostel Pauluse sõnadest Kirjas koloslastele, kus apostel nimetab ainsaiks ümberlõigatute hulgast tema juurde jäänud kaastööliseks Aristarhost ja Markust, andes seejärel edasi tervitused ka «armsalt arstilt Luukaselt» (vt Kl 4:10–14).

tulemusena, kelle saatjaks Luukas tema teisel ja kolmandal misjonireisil oli, jäädes Pauluse juure ka tema vangipõlvepäevil.

Luuka evangeeliumi 21. peatükk toob ära Jeesuse ettekuulutuse Jeruusalemma hävitamise kohta, kuid ei maini selle ettekuulutuse täitumist, seega on tõenäoline, et evangeelium on kirjutatud enne aastat 70. Ning kuna evangeeliumi järg, Apostlite tegude raamat, lõpeb kirjeldusega Pauluse jõudmisest Rooma, kus apostel viibis [vähemalt] kaks aastat enne oma märtrisurma aastal 64, tundub üsna tõenäoline, et evangeelium on valminud hiljemalt 60. aastate esimesel poolel.

Olles ise endine paganausuline, väljendab Luukas oma evangeeliumis kindlat veendumust Jeesuses teostunud lunastuse universaalsusest: see ei ole mõeldud mitte ainult juutidele, vaid kõigile rahvastele: «Nõnda on kirjutatud, et Messias pidi kannatama ja kolmandal päeval üles tõusma surnuist. Ja Tema nimel peab kuulutatama meelearandust pattude andeksandmiseks kõigi rahvaste seas, alates Jeruusalemmast.» (Lk 24:46j)

Luuka evangeelium (nagu ka Apostlite tegude raamat) algab sissejuhatusega, milles raamatu esmase adressaadina märgitakse «üliulist Teofilost³», samuti kirjeldab Luukas sissejuhatuses nii oma töömeetodit kui eesmärki: «Juba mitmed on võtnud kätte koostada jutustus neist asjust, mis meie seas on aset leidnud, nõnda nagu seda on meile edasi andnud need, kes ise algusest peale on seda oma silmaga näinud ja on saanud sõna sulasteks. Seepärast on mullegi tundunud õige, pärast kõigega algusest peale täpset tutvumist, kirjutada sinu jaoks, üliuline Teofilos, järgemööda kõik üles, et sa võiksid õppida tundma sulle õpetatud asjade usaldusväarsust.» (Lk 1:1–4)

Arvatavasti oli Teofilos ristiusust huvitunud pagan, võib-olla ka juba ristimiskandidaadiks vastuvõetu, kes sellisena kehastab õigupoolest kogu inimkonda, kellele Kristuse jüngrid on kutsutud evangeeliumi kuulutama. Seda tasub ka evangeeliumi paremaks mõistmiseks pidevalt meeles pidada, iseäranis kahest aspektist. Esiteks juba mainitud universaalsus: kristlik rõõmusõnum on mõeldud (ja möödapääsmatult vajalik) kõigile rahvastele. Ning teiseks: kuna autori eesmärgiks ei ole mitte rahuldada lugejate uudishimu, vaid neid usuliselt veenda, on ta ajaloolisele tõepärasusele piinliku täpsusega truuks jääda püüdes⁴ oma teose üles ehitanud viisil, mis toob esile kristluse olulisimad õpetuslikud ja usutunnistuslikud tõed. Parimal viisil väljendavad seda taotlust ehk Emmause jüngrite loos öeldud sõnad: «Ja hakates peale Moosesest ja Prohvetitest, seletas Jeesus neile ära kõigist kirjadest selle, mis Tema kohta käib.» (Lk 23:27)

---

³ Nimi Θεόφιλος tähendab «Jumala sõber».

⁴ Vt nt Lk 3:1j.

Keelelisi märkuseid

Aga kui nad seda kõike rääkisid – ταῦτα δὲ αὐτῶν λαλούντων – originaalis on tegemist oleviku partitsiibiga, niisiis võiks tõlkida: «Aga nende sellest rääkides».

Seisis – ἔστη – originaali mõtet edasi anda püüdes võiks tõlkida: «seisis korraga» või isegi – pidades silmas, et järgmine verb on olevikus – «seisab korraga».

Jeesus – nimi Ἰησοῦς tuleneb heebrea nimest יהושע ja tähendab «JHWH on pääste», «JHWH päästab».

Ütles – λέγει – «ütleb».⁵

Rahu – sõna εἰρήνη tähistab nii rahu vastandina sõjale, kui ka üldist heaolu, üksmeelt, harmooniat.

Kohkusid – πτοηθέντες – originaali passiivset kõneviisi võiks tõlkida: «olid ära kohutatud». Sõna πτοέω tuleneb tõenäoliselt sõnast πίπτω – «kukkuma», «[maha] langema», ka «[maha] paiskama», «kukutama» – ja väljendab niisiis väga tõsist kohkumist, märksa enam tavalisest ehmatusesest, rabatud olemist.⁶

Ainus koht Uues Testamendis, kus seda sõna veel kasutatakse, on Lk 21:9: ὅταν δὲ ἀκούσητε πολέμους καὶ ἀκαταστασίας μὴ πτοηθῆτε δεῖ γὰρ ταῦτα γενέσθαι πρῶτον ἀλλ' οὐκ εὐθέως τὸ τέλος – «Aga kui te kuulete sõdadest ja rahutustest, siis ärge kartke, sest see kõik peab enne sündima, kuid lõpp ei ole veel niipea käes.»

Septuagintas kasutatakse seda sõna aga nt 2Ms 19:16 Jumala eneseilmutusele järgnenud reaktsioonist kõneldes: ἐγένετο δὲ τῆς ἡμέρας τῆς τρίτης γεννηθέντος πρὸς ὄρθρον καὶ ἐγίνοντο φωναὶ καὶ ἀστραπαὶ καὶ νεφέλη γνοφώδης ἐπ' ὄρους Σινα φωνὴ τῆς σάλπιγγος ἤχει μέγα καὶ ἐπτοήθη πᾶς ὁ λαὸς ὁ ἐν τῇ παρεμβολῇ – «Ja kolmandal päeval, kui hommik oli saabunud, sündis, et hakkas müristama ja välku lööma: mäe kohal oli ränk pilv ja kostis väga vali sarvehääl, nõnda et kogu rahvas, kes oli leeris, värises.»

Lõid kartma – ἔμφοβοι γενόμενοι – sõnasõnalt «said ära hirmutatud».⁷

⁵ Viimases eestikeelses redaktsioonis (ja ka EELK Kirikukäsiraamatu Lugemiste raamatus) on originaalis kasutatud oleviku ajavorm tõlgitud tihtipeale lihtminevikuks. Tegemist on väga kahetsusväärse stilistilise eksimusega, kuna oleviku kasutamine taolistes kohtades on oluline jutustuse dünaamika tajumiseks. Nii 1968. aasta kui 1989. aasta tõlgetes (nagu ka vanemates) on oleviku ajavorm säilitatud (tõsi, mitte selles salmis, kuigi see oleks siin vägagi omal kohal).

⁶ Samas on näiteks Vulgatas tõlgitud märksa pehmemalt: *conturbati* – «[olid] segaduses». 1739. aasta Piiblis: «ni wägga ärraehmatand»; 1968. aasta piiblitõlkes: «nii väga ehmunud».

⁷ Sama väljendit kasutatakse Lk 24:5: ἐμφοβῶν δὲ γενομένων αὐτῶν – «Aga kui naised hirmu tundes...»

Vaimu – sõna πνεῦμα tuleneb verbist πνέω – «hingama», «puhuma» – ja tähistab sarnaselt heebrea sõnale נִיחַ nii vaimu, tuult kui ka hingeõhku.

Kohkunud – τεταραγμένοι – sõna ταρασσώ tähendab «mures olema», «ehmunud/hirmunud olema», ka «segaduses olema»⁸.

Kahtlused – διαλογισμοί – sõna διαλογισμός tähistab enamasti kahevahel olekut, seesmist lõhestatust.⁹

See olen mina ise – ἐγώ εἰμι αὐτός – väljend «mina olen» viitab vähemalt kaudselt Jeesuse jumalikkusele selle seose tõttu Jumala nimega יהוה – oma nime Moosele avaldades selgitas Jumal selle tähendust sõnadega: הִיָּהוּ אֲנִי הִיָּהוּ – «Ma olen see, kes ma Olen!» – Septuagintas ἐγώ εἰμι ὁ ὢν (2Ms 3:14).

Puudutage mind kätega – ψηλαφήσατέ με – sõnasõnalt: «katsuge mind».

Ei uskunud – ἀπιστούντων – sõna ἀπιστέω – «mitte uskuma», ka «usaldust reetma» – tuleneb verbist πείθω – «veenma», «veenduma», «veendunud olema», «usaldama», «usalduma», «kuulda võtma», «uskuma».¹⁰

Panid Ta ette – ἐπέδωκαν αὐτῷ – sõnasõnalt: «andsid Talle», «ulatasid Talle».¹¹

Küpsetatud kala – ἰχθύος ὀπτοῦ – Vulgatas: *piscis assi* – püha Augustinus kasutab sama väljendit Jh 21:9j kommenteerides suurepäraseks sõnademänguks: *Piscis assus, Christus est passus. Ipse est et panis qui de coelo descendit.* – «Küpsetatud kala on kannatanud Kristus. Tema on ka leib, mis on taevast alla tulnud.»¹²

⁸ Seega ei pruugi Jeesus pidada silmas mitte ainult jüngrite kohkumist Tema äkilise ilmumise pärast, vaid neid alates Tema vangistamisest ja hukkamisest täitnud hingelist segadust. – Sama sõnatüve kasutatakse Lk 1:12 Ristija Johannese isa Sakariase ja Lk 1:29 Jeesuse ema Maarja kohta: ἐταράχθη Ζαχαρίας – «Sakarjas kohkus»; διεταράχθη – «[Maarja] oli vapustatud».

⁹ 1739. aasta Piiblis: «mõtlemised»; 1968. aasta piiblitõlkes: «mõtteid». – Luukas kasutab seda sõna muuhulgas Jeesuse templissetoomise loos: ὅπως ἂν ἀποκαλυφθῶσιν ἐκ πολλῶν καρδιῶν διαλογισμοί – «et tuleksid ilmsiks paljude südamete mõtted».

¹⁰ Sõnu ἀπιστέω – «mitte uskuma» – ja θαυμάζω – «imestama» – kasutab Luukas ka Lk 24:11j, iseloomustades jüngrite ja eraldi Peetruse reaktsiooni naiste kuulutusele tühjast hauast ja Jeesuse ülestõusmisest.

¹¹ Sama sõna kasutatakse Lk 24:30, kui Jeesus murrab ja jagab leiba Emmause jüngritele: λαβὼν τὸν ἄρτον εὐλόγησεν καὶ κλάσας ἐπέδιδου αὐτοῖς – «võttes leiva Ta õnnistas ja murdis ning andis neile».

¹² In Evangelium Ioannis Tractatus CXXIII, 2. – Paljudes vanades käsikirjades lisatud καὶ ἀπὸ μελισσίου κηρίου – «ja [tüki] meekärjest» – tõlgendavad kirikuisad samalaadselt: kui küpsetatud kala viitab Kristuse kannatustele, siis kärjemesi omakorda Tema ülestõusmisele.

Nende silma all – ἐνώπιον αὐτῶν – «nende nähes», «nende pilgu all». ¹³

Ja Jeesus võttis – καὶ λαβὼν – sõnasõnalt: «ja võttes». Originaalis ei kasutata siin Jeesuse nime.

Mõistuse – τὸν νοῦν – sõna νοῦς – «meel», «mõistus», «arusaamine» – tuleneb verbist γινώσκω – «tundma õppima», «tunda saama», «teadma», «mõistma», «taipama».

Aru saama – συνιέναι – sõna συνίημι – «aru saama», «mõistma» – tähendab sõnasõnalt «kokku panema», «kokku viima». ¹⁴

Messias – τὸν Χριστὸν – sõna Χριστός – «Kristus» –, mis vastab tähenduselt heebrea sõnale מָשִׁיחַ – «Messias» – tuleneb verbist χρίω – «võidma», «salvima».

Pidi – ἔδει – sõna δεῖ, mis tuleneb verbist δέω – «siduma», «kinnitama» – tähendab, et miski on hädavajalik, vältimatu, kindlaks määratud, Jumala enda poolt vastuvaidlematult ja muutumatult ette nähtud ja seatud.

Kannatama – παθεῖν – sõnal πάσχω – «kannatama» – on kreeka keeles tähendusrikas kõlaline sarnasus aramea keele vahendusel heebrea keelest üle võetud sõnaga πάσχα – «paasa».

Üles tõusma – ἀναστῆναι – sõna ἀνίστημι – «üles tõusma» – on siin nagu ka Lk 24:7 aktiivses kõneviisis, erinevalt Lk 24:6, kus öeldakse passiivis ἠγέρθη – «on üles äratatud». ¹⁵

Peab kuulutatama – κηρυχθῆναι – sõna κηρύσσω tähendab eeskätt «[avalikult välja] kuulutama», «proklameerima».

Meeleparandust – μετάνοιαν – sõna μετάνοια – «meeleparandus» – tähistab eeskätt kahetsusest tulenevat valmisolekut nii oma mõtte- kui eluviisi otsustavalt muuta.

¹³ Luukas tahab siin ilmselt väljendada sedasama, mida ta ütleb oma evangeeliumi sissejuhatuses: «... nõnda nagu seda on meile edasi andnud need, kes ise algusest peale on seda oma silmaga näinud ja on saanud sõna sulasteks.»

¹⁴ Niisiis seisneb arusaamine meelttega kogetava (või antud juhul Kirjadest loetava) mõistuse abil «kokku viimises» (analoogselt näiteks pusle kokkupanemisega), «otste kokku viimises», kusjuures kõige olulisem on seejuures, et see, mida tajutakse ja kuidas tajutavat mõtestatakse, oleks tõde, s.t «kokku viidud», kooskõlas reaalsusega.

¹⁵ Taoline vaheldumisi aktiivi ja passiivi kasutamine näitab, et evangelistil ei olnud kahtlust Kristuse võimes ise surnuist üles tõusta – ning passiivse «üles äratamise» tähenduseks on eeskätt selle väljendamine, et kõik on sündinud kooskõlas Jumala tahtega.

Pattude andeksandmiseks – εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν – sõna ἁμαρτία tuleneb verbist ἁμαρτάνω – «märgist mööda laskma», «eksima», «patustama» – ja tähendab «möödalaskmine», «eksimus», «patt», «ülekohus». Sõna ἄφεσις tähendab «vabaks/vabadusse laskmine», «lahti päästmine» – ning selle oluliseks tähendusvarjundiks on andeksandmine ja süüst lahti mõistmine.¹⁶

Alates – ἀρχάμενοι – võiks tõlkida ka: «alustades».¹⁷

Tunnistajad – sõnast μάρτυς – «tunnistaja» – tuleneb ka sõna «märter».

Läkitan – sõna ἀποστέλλω tähistab enamasti kindla ülesandega läkitamist (määramist).

Teie üle – ἐφ' ὑμᾶς – võiks tõlkida ka, nagu varasemates eestikeelsetes piiblitõlgetes, «teie peale».

Töotuse – τὴν ἐπαγγελίαν – sõna ἐπαγγελία – «töotus», «väljakuulutamine» – kaastähenduseks on kellegi sobivuse või valmisoleku kinnitamine või tunnustamine.¹⁸

Viibige – καθίσατε – sõnasõnalt: «istuge».

Rüütatakse – ἐνδύσησθε – sõna ἐνδύω – «rüütama», «riietama» – ei väljenda mitte niivõrd rõivastega katmist, vaid pigem rõivastesse mähkimist, omades nõnda veidi passiivsemat tähendusvarjundit kui vastavad sõnad eesti keeles.¹⁹

Väega – δύναμις – sõna δύναμις tähendab «vägi», «võim», «võime».

Kõrgelt – ἐξ ὕψους – sõnasõnalt «kõrgest», «kõrgusest».

Sisuline analüüs

Luuka evangeeliumi 24. peatükk algab jutustusega Jeesuse surnukeha võidma läinud naistest, kes leiavad oma kohkumuseks eest tühja haua ning selles Issanda asemel kaks erevalgeis rõivais meest sõnumiga Jeesuse ülestõusmisest. Haua juurest tagasi

¹⁶ Mõnes käsikirjas ei ole mitte μετάνοιαν εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν – «meeleparandust pattude andeksandmiseks» –, vaid μετάνοιαν καὶ ἄφεσιν ἁμαρτιῶν – «meeleparandust ja pattude andeksandmist». Nii on ka 1739. aasta Piiblis: «mele-parrandamist ja pattude andeks-andmist»; 1968. aasta piiblitõlkes: «meeleparandust pattude andekssaamiseks».

¹⁷ 1739. aasta Piiblis: «ja algama».

¹⁸ Umbes nagu pädevus- või oskustunnistuse andmine.

¹⁹ 1739. aasta Piiblis: «ehhitakse»; 1968. aasta piiblitõlkes: «ehitakse».

pöördudes kuulutavad naised kõigest, mida nad olid näinud, nii üheteistkümnele apostlile kui teistele oma kaaslastele – paraku jüngrid neid ei usu, vaid «need sõnad paistsid nende silmis otsekui tühi jutt» (Lk 24:11) Peetrus läheb küll hauale ja leiab selle, nagu naised rääkisid, tühja olevat, ent ei oska esialgu teha muud kui endamisi imestada (Lk 24:12).

Järgmiseks avaneb lugeja ees pilt kahest Emmause poole teel olnud jüngrist, kes sündinu üle arutledes kohtuvad Jeesuse endaga, ent ei tunne Teda ära. Nad ei taipa, kellega on tegemist, isegi siis, kui Jeesus neile Pühakirja abil Messia kannatustest ja ülestõusmisest kõneleb – alles leiva murdmine ja jagamine teeb nende silmad lahti, nii et nad tunnevad Issanda ära (Lk 24:31).

Emmause jüngrid pöörduvad seepeale tagasi Jeruusalemma, et apostlitele oma kogemusest kõnelda – ja keset seda kõnelust seisab ühtäkki Ülestõusnu ise nende keskel (Lk 24:36).

Evangelist kasutab siin teadlikult grammatilisi vorme, mis toovad esile kirjeldatud sündmuste või tegevuste üheaegsuse – ja veelgi enam: jääva kestvuse.²⁰ On äärmiselt tähelepanuväärne, et Luukas, kes on varasemalt pidanud ülioluliseks kronoloogilist täpsust²¹, loobub Jeesuse ülestõusmisest ja sellele järgnenust kõneldes oma evangeeliumi viimases peatükis igasugusest kronoloogiast. Kõik sünnib justkui selsamal «esimesel nädalapäeval», ka Jeesuse taevasseminemine (Lk 24:50jj) – hoolimata sellest, et Apostlite tegude raamatu järgi leidis taevasseminemine aset nelikümmend päeva pärast Jeesuse ülestõusmist (Ap 1:3).

See ei saa olla juhuslik, seda enam, et nagu juba viidatud, Apostlite tegude raamatut kirjutades pöördub Luukas vähemalt teataval määral oma kronoloogilise täpsuse juurde tagasi. Ilmselt on siin evangelisti sõnumiks, et [senine, endine] aeg on täis saanud ja lõppenud, alanud on uus ja igavene ajastu, Ülestõusnu ajastu. Mingil kombel väljendavad seda ka Luuka evangeeliumi lõpusõnad: «Ja nemad kummardasid Teda ja pöördusid suure rõõmuga tagasi Jeruusalemma ja olid *alati*²² pühakojas Jumalat tänades.» (Lk 24:52j)

Jüngrid on koos, omavahel kõige sündinu üle arutledes, võib-olla ka vaieldes, igatahes suures sisemises segaduses ja mõistmatuses, mingil määral kindlasti ka hirmul²³, ja

---

²⁰ Vt viiendat joonealust märkust.

²¹ Nt Lk 1:5.8j.26.36.56; 2:1j.22.36j.42; 3:1.

²² διὰ παντὸς – sõnasõnalt: «läbi kõige».

²³ Nii oli see vähemalt apostel Johannese tunnistuse järgi: «Kui nüüd selsamal nädala esimesel päeval oli õhtuaeg ja seal, kuhu jüngrid olid kogunenud, olid ukсед lukus, sest nad kartsid juute...» (Jh 20:19)

korruga seisab Jeesus ise nende keskel, pannes nad esimese hooga veelgi suuremat hirmu tundma.

Enne oma kannatamist ja surma oma jüngritele viimsetest sündmustest kõneldes oli Jeesus omasid manitsenud ja julgustanud maailma peale tulevaid hirmsaid katsumusi nähes mitte kohkuma (Lk 21:9), nüüd aga kohkuvad nad Teda ennast nähes – sarnaselt Egiptuse orjapõlvest pääsenud Iisraeli rahvale, kes ei suutnud taluda Jumala eneseilmutust Siinail. Erinevalt Moosese ajast, mil rahval oli surma ähvardusel keelatud isegi Jumala mäe vastu puutuda (vrd 2Ms 19:12j), julgustab Jeesus – kes ilmutab oma tõelist olemust ennast Jumala nimega nimetades²⁴ – oma jüngreid ennast katsuma ja veenduma, et see on tõepoolest Tema ise, mitte mingi vaim või nägemus.

Jeesuse sõnad ning Tema käte ja jalgade nägemine täidavad jüngrid rõõmuga. Nad ei suuda küll ikka veel päriselt uskuda ja küllap nad pole päriselt lahti saanud ka kahtlustest või kaksipidi mõtlemisest, mille pärast Jeesus oli neid noominud, kuid neid oli vallanud rõõm, mis on ilmselt sarnane sellega, mida tundsid Emmause jüngrid ja mille kohta nad ütlesid, et nende «süda põles nende sees» (Lk 24:32). Nii muutus nende «rõõmu pärast uskmatuus» üsna pea usurõõmuks, mis lubas neil mitte ainult oma Issandat kummardada ja Tema ülestõusmise eest Jumalat tänada, vaid tegi neist Tema kannatuste ja ülestõumise tunnistajad, vajadusel kuni märtrisurmani.

Selleks, et veenda jüngreid lõplikult selles, et Ta on luust ja lihast inimene (olles samaaegselt tõeline Jumal, «Mina Olen»), küsib Jeesus neilt süüa ja sööb nende silme all. See on mõeldud nii nende kui pealtnägijatest tunnistajate kinnitamiseks, teisalt aga on sellel sügav teoloogiline ja isegi liturgiline tähendus.

Nagu Kristuse äratundmise ja Temasse uskumise möödapääsmatuks eelduseks on see, et Issand ise avab inimese mõistuse pühadest Kirjadest aru saama, nii kuulub Kristuse jüngriks ja tunnistajaks olemise juurde ning on selle jõuallikaks Temaga koos söömine, Tema murtud leivast – milleks on Tema ise – osasaamine.

Me näeme teatavat liturgilist mustrit juba siis, kui Jeesus toidab mõne leiva ja paari kalaga imeliselt viit tuhandet meest (Lk 9:10–17) – kõigepealt Ta parandab ja õpetab neid ning siis murrab nendega leiba.²⁵

Veelgi enam tuleb see aga esile nii Emmause jüngrite loos kui Jeesuse ilmunisel üheteistkümnemele apostlile: kõigepealt nimetatakse [ühise eesmärgiga ja vähemalt teataval määral, isegi kahtlustes, ühisel meelel] kokku tulnud või koos olnud jüngreid, siis tuleb Issand ise nende juurde, kuulatakse ja seletatakse Pühakirja (Seadust,

---

²⁴ Vt keelelist märkust väljendi «see olen mina ise» kohta.

²⁵ Johannese evangeeliumis järgnebki viie tuhande toitmisele osutus taevasele leivale.

Prohveteid ja Psalme) ning omakorda sellele järgneb leivamurdmine ja ühine söömaag. Viimaks võetakse kõik kokku läkitamise ja õnnistamisega.²⁶

Jeesuse ja Tema jüngrite kuulutus on kesksel kohal kaks teineteisega lahutamatu seotud sõnumit: Messia kannatused ja ülestõusmine ning meeleparandus ja pattude andeksandmine. Vahest kõige ilmekamalt võtab selle kuulutuse tähenduse ja selles teostuva päästemüsteeriumi kokku Jeesuse kannatusloos kirjeldatud kahetseva teeröövli pöördumise ja pääsemise lugu: «Ja ta ütles: «Jeesus, mõtle minu peale, kui Sa tuled oma kuningriiki!» Ja Jeesus ütles talle: «Tõesti, ma ütlen sulle, juba täna oled sa koos minuga paradiisis.»» (Lk 23:42j)

Kahtlemata tähendab meeleparandus kahetsust oma pattude (ning laiemalt kogu oma senise elu- ja mõtteviisi) pärast, ent veelgi enam tähendab see pöördumist Jeesuse poole ning oma täielikku armetust tundes ja tunnistades kogu oma lootuse Tema peale panemist. Kuigi mõnede Luuka evangeeliumi käsikirjade järgi käsib Jeesus oma jüngritel kuulutada «meeleparandust ja pattude andeksandmist»²⁷, näib kohasem olevat siiski «meeleparandust pattude andeksandmiseks», kusjuures aktiivseks tegutsejaks ehk tegelikuks «meele parandajaks» ei ole siin mitte niivõrd inimene, kuivõrd Jumal, kelle tahte kohaselt, nagu pühad Kirjad tunnistavad, ka Messias *pidi*²⁸ kannatama ja kolmandal päeval surnuist üles tõusma.

Jeesuse jüngrid peavad olema kõige selle vankumatud tunnistajad, vajadusel koguni veretunnistajad²⁹. Et nad võiksid seda olla, selleks peavad nad püsima («istuma») Jeruusalemmas seni, kuni Isa ise annab nende missioonile ja valmisolekule kinnituse³⁰ ning nad rüütatakse ülalt kõrgest tulevasse väesse. Viimase puhul, originaalteksti tähendusvarjundeid silmas pidades, on oluline tähele panna, et mitte Jeesuse jüngrid ei kasuta Temast tunnistust andes Jumala poolt neile antud väge justkui töö- või abivahendina, vaid pigem vastupidi: too Jumala vägi kõrgest tarvitab neid (meid!) oma instrumentidena.³¹

Selleks, et päästesõnum saaks kuulutatud kõigi rahvaste seas, alates Jeruusalemmast.

---

²⁶ Isegi kui seda Emmause loost sõnasõnalt ei leia, mõistsid jüngrid seda just nii, kuna pärast Jeesuse kadumist nende silmist «nad tõusid ja pöördusid selsamal tunnil tagasi Jeruusalemma» (Lk 24:33).

²⁷ Nii on see ka Vulgatas: *paenitentiam et remissionem peccatorum*.

²⁸ Vt vastavat keelelist märkust.

²⁹ Vt keelelist märkust sõna «tunnistajad» kohta.

³⁰ Vt keelelist märkust sõna «tõotus» kohta.

³¹ Just nii, nagu ütleb Luuka hilisem kaasteeline Paulus: «See aare on meil aga saviastjates, et võrratult suur vägi oleks Jumala oma ja ei midagi meist.» (2Kr 4:7)

Jutluseks

Ülestõusmisaja teise pühapäeva tuntuim vanakiriklik nimi on *Dominica in Albis* – eesti keeles tavaliselt «Valge Pühapäev» (otsetõlge oleks «Pühapäev valges»). Selle nime aluseks on näiteks püha Augustinuse poolt kirjeldatud tava, et Ülestõusmisööl ristitud võtsid sel päeval ült ristimisel saadud valged rüüd.

Teiseks levinud nimeks on pühapäeva missa vanakiriklikest algussalmidest pärinev *Quasimodogeniti*: «Nagu äsjasündinud lapsed, halleluuja, igatsege vaimulikku selget piima, halleluuja, halleluuja, halleluuja.» (1Pt 2:2)

Pühapäeva teemaks on EELK jumalateenistuste käsiraamatu järgi «Ülestõusnu tunnistajad». Päeva sissejuhatuses rõhutatakse muuhulgas, et [kõigi] ristitute ülesanne on «igapäevases elus tunnistada oma ülestõusnud Päästjat ja Temas täitunud Jumala töotusi».

Valge Pühapäeva vanakiriklik Epistel (1Jh 5:4–10) kõneleb maailma äravõitvast usust Kristusesse, kes on meid oma vere läbi päästnud, ning Evangeelium (Jh 20:19–31) Jeesuse ilmumisest esmalt kümnele jüngrile ja nädal hiljem kõigile, ka eelmisel korral puudunud Toomasele. Esimesel ilmumisel kingib Jeesus apostlitele Püha Vaimu annina pattude andeksandmise meelevalda, teisel korral kinnitab nii oma ihulikkude ülestõusmist kui oma jumalikkust, rõhutades nägematagi uskumise tähtsust, millele evangelist lisab, et taolise usu viljaks on igavene elu Kristuses.

EELK Kirikukäsiraamatu lugemiskava järgi on kolmanda lugemisaasta Vana Testamendi lugemiseks (Sk 8:12j) lühike lõik Jumala poolt prohvet Sakarja kaudu antud töötusest taastada Jeruusalemm ning päästa oma rahvas ja tuua ta oma maale ja pühasse linna tagasi. Jumaliku pääste tulemuseks on muuhulgas see, et päästetud ise saavad õnnistuseks teistele rahvastele.

Epistli aset täidab kolmandal lugemisaastal lugemine Apostlite tegude raamatust (Ap 13:23–33), mis toob meieni Pauluse poolt Pisiidia Antiokia juutidele peetud kõne, milles ta Vanale Testamendile toetudes näitab, et Jeesus on Jumala Poeg ja töötatud Messias, julgustades oma kuulajaid uskuma kinnitusega, et suur osa nendest, kes Jeesust järgivad, on Teda pärast Tema ristisurma ja ülestõusmist oma silmaga näinud.

Kolmanda lugemisaasta Evangeelium kõneleb Jeesuse ilmumisest apostlitele pärast seda, kui Ta oli näidanud ennast Emmause jüngritele ja nood olid sõnumiga sellest Jeruusalemma apostlite juurde tagasi pöördunud. Evangeeliumi keskseks sõnumiks on kinnitus, et Jeesus on tõesti Kristus (Messias), et Ta on tõesti surnuist üles tõusnud ja et kõik on sündinud vastavalt Jumala tahtele nii, nagu seda on kuulutanud ette Mooses, Prohvetid ja Psalmid, s.t kõik Vana Testamendi pühad Kirjad.

Kahtlemata on Jeesuse jüngerite isiklikul kogemusel vaieldamatu ja määratult suur tähtsus: nad ise nägid oma silmaga surnuist üles tõusnud Issandat, said katsuda Tema ihu, Ta sõi nende ees ja murdis neilegi leiba. Aga kuulutus Jeesuse ülestõusmisest ning sellest lähtuvast meelearandusest pattude andeksandmiseks ei rajane ainult sellel isiklikul kogemusel, vaid pühadel Kirjadel, mis annavad tunnistust sellest, kuidas kõik Kristusega toimunu on leidnud aset Jumala tahtel ja ettenägemist mööda, ning millest aru saamiseks ei piisa inimese enda püüdlustest ega tarkusest, vaid on vaja, et Issand ise meie mõistuse lahti teeks.

On vaja väge kõrgest, mis inimese katab või endasse rüütab, oma tööriistaks kujundab ning Kristuse kannatuste, surma ja ülestõusmise vankumatuks tunnistajaks teeb. On vaja kannatlikkust, ustavust ja usaldust, mis peletab hirmu ja täidab südame uskmatusel asemel usurõõmuga. Muuhulgas sünnib see jätkuvalt kiriku liturgia kaudu, sama mustri järgi, nagu Emmause jüngerite ja sellele järgnenult üheteistkümnepostli loos: üheskoos olevate Kristuse jüngerite keskele tuleb Issand ise oma Sõna seletades, leiba murdes, palveid kuuldes ja õnnistades ning omasid rõõmusõnumi tunnistajatena välja läkitades.

Jutluse võib üles ehitada näiteks järgmiste punktidenä:

1. Jeesuse kannatused ja surm täitsid jüngrid segaduse ja hirmuga. Isegi esialgne kuulutus Tema tühjast hauast ja ülestõusmisest ei suutnud seda hirmu peletada. Seni, kuni Issand ise meile oma Sõna ja meie mõistust oma Sõnale ei ava, ei suuda me vabaneda kahtlustest ega uskmatusel.
2. See, mis juhtus Jeesusega, ei olnud juhuslik. See oli Jumala tahe, millest on ette kuulutanud kõik Vana Testamendi pühad Kirjad. Jeesus omakorda ei jäta omasid nende endi ega juhuse hooleks, vaid tuleb nende juurde, et neid julgustada ja valgustada, et aidata neil mõista nii seda, mis sai osaks Temale, kui küllap ka kõike seda, mis saab osaks meile. Ta õpetab meid nägema kõiges Jumala tahet ning usaldama Teda isegi seal, kus igasugune arusaamine näib olevat lootusetu.³²
3. Jeesus tuleb ka meie juurde oma Sõna ja leivamurdmise, s.t sakramendi kaudu. Ta ütleb meile samamoodi, nagu apostlitele: «See olen mina ise! Puudutage mind kätega!» (Lk 24:39) Ja kui ka, Aquino Thomase sõnu kasutades, *visus, tactus, gustus in te fallitur*³³, siis tuleb Issand ise appi, rüütab meid väega kõrgest ning täidab uskmatusel ja hirmu asemel usu ja rõõmuga, nii et meistki saavad Tema ülestõusmise tunnistajad.

---

³² Teatava ironiana mõjuvad siin Emmause jüngerite poolt Jeesusele enne Tema äratundmist öeldud sõnad: «Sina vist üksi oled selline võõras Jeruusalemmas, kes veel ei tea, mis neil päevil seal on sündinud?» (Lk 24:18)

³³ Hümnist *Adoro te devote* («Hardunult Sind austan»), Rein Öunapuu tõlkes: «Nähes, puudutades Sind ei tunda saa...»